

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.29>

УДК 330.34 (477)

О. А. Шевчук,

*д. е. н., професор, професор кафедри економічної кібернетики,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4117-1474>

О. І. Ляш,

*д. е. н., професор, професор кафедри економічної кібернетики,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7882-3942>

К. О. Бояринова,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної кібернетики,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5879-2213>

Н. В. Рощина,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної кібернетики,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2035-8846>

Р. О. Коліщенко,

аспірант, Міжнародний університет фінансів

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-7502>

**ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ПРОРИВУ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД**

O. Shevchuk,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economic Cybernetics,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

O. Ilyash,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economic Cybernetics,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

K. Boiarynova,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Economic Cybernetics,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

N. Roshchyna,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

R. Kolishenko,
Postgraduate student, International University of Finance

POLITICAL AND ECONOMIC DETERMINANTS OF UKRAINE'S ECONOMIC BREAKTHROUGH IN THE POST-WAR PERIOD

Стаття присвячена комплексному дослідженню політико-економічних детермінант забезпечення сталого економічного прориву України в повоєнний період. Проаналізовано основні виклики, спричинені повномасштабною війною, включаючи масштабні руйнування інфраструктури, втрату інвестиційної активності, відтік трудових ресурсів та послаблення інноваційного потенціалу. Наголошено на системних проблемах державного управління, таких як неефективність стратегічного планування та слабкість інституційної спроможності. Визначено ключові напрями економічного відновлення, що базуються на системних інституційних реформах, активному залученні інвестицій, технологічній модернізації та розвитку людського капіталу.

Обґрунтовано необхідність переходу до високотехнологічного виробництва, посилення міжнародної кооперації та створення сприятливого бізнес-клімату. Особливу увагу приділено механізмам державно-приватного партнерства, венчурного фінансування та всебічної підтримки підприємництва. Запропоновано стратегічні пріоритети економічного розвитку, які поєднують короткострокові заходи відбудови з довгостроковими структурними перетвореннями.

The article comprehensively examines the political and economic determinants that were crucial for Ukraine's economic breakthrough in the post-war period. It analyses the profound challenges caused by the full-scale aggression, including widespread destruction of infrastructure, significant reduction in investment and a significant outflow of skilled labour. The author emphasises the weakening of the country's innovation and scientific and technological potential, which hinders technological development and competitiveness. The key strategic directions of economic recovery based on systemic institutional reforms, intensive investment attraction, large-scale technological modernisation and active development of human capital are identified. The urgent need for the national economy to move to innovative, high-tech production models, which are vital for creating high value-added goods and strengthening global competitiveness, is substantiated. The importance of strengthening international economic cooperation and creating a favourable, transparent and predictable business climate to stimulate entrepreneurship and attract foreign direct investment is emphasised. Particular attention is paid to such effective mechanisms as public-private partnerships (PPPs) for infrastructure rehabilitation and industrial revival. The role of venture capital financing in supporting start-ups and innovative projects is explored. The paper emphasises the urgent need for comprehensive, systematic and sustained support for small and medium-sized enterprises (SMEs), recognising their fundamental role in creating jobs, diversifying the economy and building a sustainable national economy. Strategic priorities for economic development have been formulated. These combine immediate, short-term

recovery measures with long-term, fundamental structural changes. The aim is to create a solid foundation for Ukraine's sustainable prosperity, resilience, and future economic security, ensuring a balanced and forward-looking national development trajectory.

Ключові слова: *економічний прорив, політико-економічні детермінанти, повоєнне відновлення, інституційні реформи, інвестиційна активність, технологічна модернізація, людський капітал.*

Keywords: *economic breakthrough, political and economic determinants, post-war recovery, institutional reforms, investment activity, technological modernisation, human capital.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Процес відновлення ресурсного потенціалу України в умовах сьогодення є не лише завданням стратегічного розвитку, але й викликом, що обумовлює подальший напрям економічного розвитку країни та потребує нових адаптаційних механізмів, які б забезпечили не просто повернення до довоєнного стану, а створення нової, більш стійкої та конкурентоспроможної економічної структури, яка б відповідала глобальним викликам сучасності. Водночас, з огляду на масштабність та багатовимірність загроз, що постають перед країною внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну, виникає потреба у перегляді традиційних економічних підходів до господарювання. Втрата частини виробничих потужностей, зміна структури ринку праці, посилення залежності від зовнішньої фінансової підтримки, інституційна нестабільність – у сукупності зумовлюють потребу в комплексному прогнозуванні економічної ситуації. При цьому важливим аспектом є не лише оцінка поточного стану, а й визначення потенційних точок зростання, які можуть стати передумовою сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

З огляду на це, на особливої уваги потребує питання Забезпечення економічного прориву України в повоєнний період з точки зору політико-економічних детермінант, які формують системну основу для трансформації національної економіки, поєднуючи інституційні реформи, інвестиційну активність та технологічну модернізацію як ключові фактори успішного переходу до високотехнологічного розвитку та інтеграції у світовий економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом науковий інтерес до проблематики забезпечення економічного прориву України в повоєнний період був зумовлений потребою у комплексному переосмисленні традиційних підходів до економічного відновлення та визначенні нових політико-економічних детермінант сталого розвитку.

Так, Ткаченко С. (2024) аналізує руйнівний вплив повномасштабної війни на економіку України (знищення інфраструктури, падіння ВВП, демографічні кризи), використовуючи методи системного підходу, синтезу та порівняльного аналізу для оцінки поточного стану економіки, фінансів і соціальної сфери, а також визначає стратегії відновлення через мобілізацію внутрішнього потенціалу, реформування інституційних механізмів та інтеграцію міжнародної підтримки. Власюк О. та Коліщенко Р. (2024) основну увагу приділяють дослідженню теоретичних засад та передумов формування економічного прориву в Україні в умовах війни, з акцентом на інноваційну модернізацію, технологічний розвиток, інституційний базис, науково-технічну сферу та соціальну консолідацію, а також обґрунтовано ключові критерії досягнення прориву, такі як структурно-збалансований, системно-безпековий, ресурсно-функціональний, інвестиційно-інноваційний та соціально-детермінований підходи, підкреслюючи циклічну природу та взаємозв'язок економічного та соціального розвитку [2]. Група вчених під керівництвом Іляш О.І. (2022) у своїх дослідженнях зосереджуються на визначенні стратегічних пріоритетів державної політики стимулювання промислово-технологічного розвитку національної економіки України та пропонують модель, що визначає стратегічні орієнтири

зміцнення економічної безпеки через інвестиційну привабливість, розвиток людського капіталу, науково-технічний прогрес, еко-інноваційність та міжнародне партнерство[3]. Українські науковці Орел Ю. Л., Прочан А. О. та Нестеренко О. П. (2024) визначають ключові завдання, виклики та стратегічні напрями, зокрема реструктуризація виробництва, залучення інвестицій, розвиток високотехнологічних галузей, цифровізація та «зелений курс», з акцентом на інтеграцію до ЄС та збереження національних інтересів, що дозволяє узагальнити вплив війни на соціально-економічні процеси та визначити оптимальні шляхи для сталого розвитку країни [4]. У роботі Шевчук О. А. та Климович О. Р. (2024) здійснено аналіз інноваційного розвитку України в умовах трансформаційних змін, зокрема автори розглядають вплив військової агресії на інфраструктуру, ланцюги постачання та ресурси, визначає ключові проблеми, такі як недостатнє фінансування НДР та міграція кадрів, порівнює позиції України у глобальних індексах інноваційності та пропонують рекомендації для покращення інноваційної системи через фінансування, міжнародне співробітництво та інвестиції в людський капітал [5]. Використовуючи комплекс методів дослідження група вчених під керівництвом Смоляр Л.Г (2020) систематизує досвід дев'ятнадцяти країн у досягненні «економічного прориву» та пропонує практичні рекомендації для державної політики щодо реалізації моделей «економіки добробуту» через інтеграцію критичних чинників: технологічної трансформації, інноваційної екосистеми та державотворчих механізмів [6]. Піддубна Л.І. (2023) також аналізує технологію економічного прориву як інструмент післявоєнного відновлення України, виокремлюючи три управлінські контури (інформаційно-параметричний, організаційний, функціональний), оцінює сучасний стан економіки (падіння ВВП, демографічні виклики, збитки від війни) та потенціал експортноорієнтованих галузей (аграрний сектор, металургія, ІТ), пропонуючи їх інтеграцію у програми відбудови через механізми технологічної трансформації, структурної адаптації та інституційної підтримки [7].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Водночас, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, присвячених проблемам соціально-економічного відновлення, залишаються недостатньо розглянутими питання політико-економічних детермінант забезпечення економічного прориву України в повоєнний період, що і обумовило мету статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Беззаперечно, що економічний прорив як явище не відбувається стохастично навіть в економіках з високим рівнем розвитку та сформованим економіко-ресурсним потенціалом. Цьому передують ретельне, якісне й ефективне державне управління відповідними процесами. У країнах, які на сьогодні вважаються лідерами за обсягами економіки та темпами економічного зростання, свого часу були ухвалені й реалізовані стратегії і програми, визначені моделі економічного поступу, яким в подальшому підпорядковувалися всі структурні зміни й інституційні реформування.

Зазначимо, що важливим є той аспект, що не існує універсального підходу до інтенсифікації та забезпечення економічного прогресу. Натомість успіх залежить від комбінації типових умов і критеріїв, таких як достатнє ресурсне забезпечення, значна кількість ефективних економічних агентів, конкуренція, наявність середнього класу, демократизація суспільства, розвинена інституційна база та висока інноваційно-технологічна активність. Однак їх поєднання та акцент на пріоритетних секторах національної економіки, з урахуванням місця країни в міжнародному поділі праці, є унікальними. Це підкреслює важливість стратегічного планування державної політики для забезпечення економічного розвитку загалом і прискореного прогресу зокрема.

Питання виявлення та використання факторів і умов економічного прориву є особливо актуальним для країн, що розвиваються, перебувають у глибокій кризі чи стикаються з екзистенційними викликами, такими як повномасштабна війна, природні або техногенні катастрофи, а також для тих, що здійснюють системну трансформацію державного устрою чи переходять від тоталітарної до ринкової економіки. Інтенсивний тип розвитку стає критично важливим для

швидкого скорочення розривів у масштабах та ефективності економічної системи, підвищення якості життя населення та переходу до сталого розвитку. Часто ідея економічного прориву набуває статусу стратегічної мети державної політики, коли поточний рівень розвитку значно поступається наявному ресурсному потенціалу країни.

З огляду на викладене, Україна критично потребує розробки, ухвалення та впровадження політики економічного прориву, оскільки її економіко-ресурсний потенціал значно перевищує поточний рівень розвитку, що посилюється необхідністю швидкої й раціональної повоєнної відбудови. Ця відбудова має бути спрямована не на просте відтворення попереднього стану, а на створення інноваційно-технологічно модернізованої, високоефективної, конкурентоспроможної та стійкої до сучасних викликів економічної системи.

Для цього необхідно проаналізувати й оцінити практику публічного управління економічним розвитком в Україні, виявивши як позитивний досвід, так і системні недоліки. Аналіз доцільно структурувати за трьома етапами: а) до повномасштабної війни (до 2021 року включно), б) під час війни (з лютого 2022 року до сьогодні), в) повоєнна відбудова.

Відтак, до повномасштабної війни економіка України розвивалася як під дією природних сил попиту й пропозиції, міри використання наявного потенціалу, внутрішніх чинників еволюції та зовнішніх можливостей і обмежень, так і засобів державного стимулювання і підтримки, виставлених рамок тощо. Враховуючи місця (переважно низькі) національної економіки у рейтингах провідних міжнародних організацій (щодо конкурентоспроможності економіки, інноваційного потенціалу та розвитку, інвестиційної привабливості, рівня та якості життя і т. д.), доречно вести мову про відсутність значимих успіхів, результатів у аналізованій царині, а також складно визначити той, чи інший етап поступу, який можна було б охарактеризувати як «економічний прорив».

Хоча певні успіхи також були, як от – стабілізація (після тривалого становлення ринкової системи господарювання у 1991-1995 рр.) економіки у

1996-1999 роках, зростання національного господарства у 2000-2007 роках, економічне відновлення (після глобальної фінансово-економічної кризи) 2010-2013 років, поступове відновлення економічного потенціалу (після системної кризи 2014-2017 рр., у т. ч. в підсумку початку війни і втрати частини промислового потенціалу, підприємства якого знаходилися на Донбасі) у 2018-2021 роках. Однак, і ті лише частково стали результатом виваженої економічної політики і реалізованих державою реформ, будучи в значно більшій мірі обумовленими еволюційно, а ніж керовано.

У період із 1991 по 2021 роки в Україні було розроблено, ухвалено або взято до уваги (з широким публічним обговоренням чи навіть частковим виконанням) низку стратегій розвитку країни та її економіки на центральному, регіональному й місцевому рівнях. Проте програмні документи, ухвалені до 2000 року, переважно не мали належної інституційної основи, носили ситуативний характер і часто не були узгоджені ні за єдиною стратегічною метою, ні за засобами її досягнення. Вони не формували цілісної, послідовної державної політики ані за вертикаллю управління (від центрального до місцевого рівня та стратегічних підприємств), ані в галузево-секторальному розрізі (за секторами, видами діяльності чи галузями).

Як приклад можна навести макрорегіональні програми соціально-економічного розвитку, закріплені постановами Кабінету Міністрів України, зокрема «Про розроблення проекту Державної програми соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я» [8] та «Про розроблення проекту Державної програми соціально-економічного розвитку Поділля» [9]. Незважаючи на їхні недоліки, позитивним аспектом стало визначення галузево-секторальних пріоритетів, які слугували стратегічними векторами форсованого зростання. Серед них – інноваційно-технологічна модернізація, розвиток оборонно-промислового комплексу, машинобудування, суднобудування, підвищення продуктивності сільського господарства, зміцнення переробної промисловості, а також розвиток будівельного, транспортного й туристичного секторів. Більшість із цих пріоритетів залишаються актуальними й сьогодні.

У 2000 році для подолання проблем відсутності системності, комплексності та єдиної методології планування було ухвалено Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [10]. Цей нормативно-правовий акт, чинний і досі, встановив правові, господарські та організаційні основи створення цілісної системи прогнозних і програмних документів для економічного й соціального розвитку країни, її галузей та адміністративно-територіальних одиниць як частини державного регулювання. Закон визначив поняття програм соціально-економічного розвитку, окреслив учасників, їхні повноваження та відповідальність, принципи розробки таких програм, а також загальні методичні підходи до прогнозування й створення державних програм на різних часових горизонтах і рівнях управління.

Ухвалення цього документа стало позитивним кроком у розвитку публічного управління в економічній сфері України. Проте він не охопив поняття та методологію розробки державних, регіональних і місцевих стратегій, не встановив чіткого переліку програмних документів, їхньої періодичності, етапності чи взаємозв'язків. Найсуттєвішим недоліком є те, що система програмування не стала постійною: Україна не перейшла до середньострокового (2–3 роки) та довгострокового (5 і більше років) планування соціально-економічного розвитку з відповідним узгодженням бюджетної системи. З урахуванням змін після 2000 року – адміністративно-територіальної реформи, нових гео економічних реалій, наслідків війни, трансформації економічної структури та ресурсного забезпечення – нарізла потреба в модернізації цього закону для вдосконалення стратегічного планування й програмування економічного розвитку.

Наступним етапом еволюції стратегічного планування в Україні стало ухвалення у 2010 році Державної програми економічного і соціального розвитку [11]. Цей документ був відповіддю на наслідки глобальної фінансово-економічної кризи 2008 року для вітчизняної економіки. Основними пріоритетами державної політики визначено оздоровлення державних фінансів,

банківської системи та стимулювання інвестицій. Програма виявилася достатньо комплексною, охоплюючи ключові аспекти економічної безпеки – макроекономічний, фінансовий, соціальний, гуманітарний, виробничий, енергетичний тощо – та спрямовувалася на відновлення економіки й перехід до зростання.

Щодо потенційних чинників економічного, зокрема промислового, прориву, акцент робився на розширенні виробничих потужностей, зменшенні імпортозалежності, реалізації потенціалу оборонно-промислового комплексу, технологічному переоснащенні експортоорієнтованих галузей (наприклад, металургії), зниженні енергозалежності, впровадженні екологічно чистих і ресурсозберігаючих технологій. Однак стратегічні й пріоритетні галузі національної економіки не були чітко визначені, орієнтири на проривні технології (зокрема, неоіндустріалізацію) не актуалізовані, секторально-галузеві пріоритети не розставлені, а дієві механізми та інструменти їх реалізації не інституціоналізовані. Ці системні недоліки притаманні також проекту державної програми на 2012 рік та основним напрямам розвитку на 2013–2014 роки [12].

Низка нововведень, спрямованих на практичну орієнтацію та інституціоналізацію дієвих механізмів і інструментів для інтенсифікації економічного розвитку й структурних змін, була запроваджена у програмі економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [13]. Ключова інновація полягала у переході від декларування стратегічних цілей до системи конкретних заходів за такими напрямками: реформа державних фінансів, розвиток фінансового сектору, реформування медицини, освіти й науки, соціальної сфери, дерегуляція та підтримка підприємництва, приватизація, міжнародна інтеграція, реформа енергетики, транспортної інфраструктури, сільського господарства, земельна реформа, вдосконалення публічного управління, реалізація державних проєктів, впровадження електронного урядування.

Такий підхід, на нашу думку, був більш результативним, оскільки передбачав узгодження цілей із ресурсним забезпеченням. Програма охоплювала

широкий спектр заходів, які сприяли розвитку країни, підвищенню конкурентоспроможності економіки, покращенню якості життя та зміцненню інституційної спроможності публічної влади й місцевого самоврядування.

Разом зі тим, у 2014 р. розпочалася війна, яка в значній мірі змінила низку пріоритетів та стратегічних завдань та навіть перекреслила низку планів, тоді як більшість заходів програми й так були орієнтованими не стільки на інноваційно-технологічну модернізацію, заміщення сировинного експорту інноваційною продукцією глибокого рівня її переробки та значної доданої вартості, перехід на «рейки» неоіндустріалізації і цифрової трансформації економіки та суспільства, системи адміністративних послуг тощо.

Зміна обставин закономірно зумовила розробку та ухвалення нового стратегічного документа – Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [14]. Його новаторство полягало у визначенні чотирьох векторів розвитку країни: (1) розвиток, (2) безпека, (3) відповідальність, (4) гордість, а також у впровадженні дорожньої карти з 62 реформ. У сфері економіки передбачалися реформи дерегуляції та підтримки підприємництва, розвитку малого й середнього бізнесу, захисту конкуренції, модернізації ринку капіталу, транспортної та телекомунікаційної інфраструктури, енергетики, посилення експортного потенціалу, сільського господарства, рибальства, житлово-комунального господарства та залучення інвестицій.

На нашу думку, документ із такою кількістю реформ не може вважатися планом економічного прориву, який має фокусуватися на обмеженій кількості ключових орієнтирів, що використовують сильні сторони та можливості для значного прискорення економічного зростання, збільшення ВВП, покращення макроекономічних показників і якості життя. Стратегію «Україна-2020» доцільніше розглядати як середньостроковий загальнонаціональний план заходів для забезпечення функціонування економіки та продовження обраного на той час порядку денного. Вона не виділяла конкретні сектори, галузі чи промислово-територіальні комплекси, які могли б стати основою для критичного нарощування конкурентних переваг України на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Досвід реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» засвідчив її незначний вплив на якісний прорив національної економіки. У 2014–2017 роках країна переживала системну кризу з депресивними ознаками, спричинену політико-економічними потрясіннями та зовнішньою агресією, що призвело до зниження економічної активності й ефективності. Пожвавлення почалося з 2018 року з поступовим зростанням ВВП та обсягів кредитування, однак новий стратегічний документ – Національна економічна стратегія до 2030 року [15] – було ухвалено лише у 2021 році.

Зазначимо, що цей документ, як і попередні стратегії, не став ефективним інструментом для планування та реалізації економічного прориву. Для цього необхідні чітко визначені сфери прогресу й конкретні важелі, такі як інноваційно-технологічні зрушення (робототехніка, нанотехнології, біотехнології, генна інженерія, штучний інтелект, мікроелектроніка, аерокосмічна інженерія тощо). Натомість стратегія обмежилася декларативними намірами досягти загального добробуту та подолати негативні явища еволюційним шляхом, без рішучої публічної політики. Економічна візія документа – «Україна як вільна країна з високим добробутом громадян, ефективна цифрова держава, приваблива для інвестицій та інновацій» – та цілі, як-от «стійкість публічних фінансів, макроекономічна стабільність, ефективний фінансовий сектор», підтверджують його політико-декларативний характер, а не практичну спрямованість на прорив.

Зауважимо й на те, що в Україні в різні періоди ухвалювалися й реалізовувалися стратегії та програми розвитку таких сфер, як промисловість, будівництво, транспорт і зв'язок, туризм, внутрішня торгівля тощо. Проте інструменти державного регулювання й підтримки переважно базувалися на класичних методах виробництва, орієнтуючись на екстенсивний тип розвитку, коли приріст забезпечується наявними матеріально-технічними та техніко-технологічними ресурсами. Винятком із цього тренду стала значна активізація розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в Україні та її регіонах, зокрема у великих містах, причому без відповідної національної чи

регіональної програми в цій сфері. Галузь «Інформація та телекомунікації» виявилася чи не єдиною, на обсяги й економічну ефективність якої майже не вплинули фінансова криза 2008 року, війна на Донбасі чи, за експертними оцінками, повномасштабне вторгнення, що почалося у лютому 2022 року. Нині в цьому секторі діє значна кількість суб'єктів господарювання, залучено суттєву частину трудових ресурсів, а також формується вагомий внесок у валовий продукт і додану вартість.

Сектор ІКТ відіграє ключову роль у технологічній модернізації та цифровізації бізнес-процесів вітчизняних підприємств, стимулюючи цифрову трансформацію економіки й суспільства. Це створює передумови для економічного прориву, заснованого на підвищеній мобільності, ефективності та розвитку високотехнологічних ІКТ-стартапів. Позитивним аспектом є також активна громадянська позиція щодо участі як у стратегічному плануванні, так і в реалізації планів цифрової трансформації економіки. Усвідомлюючи значущість цифрової трансформації, було створено Міністерство цифрової трансформації України. Серед його перших кроків – ухвалення у 2021 році Стратегії цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами до 2025 року [16] та Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року з операційним планом заходів на 2025–2027 роки [17].

Ці рішення ми вважаємо одними з найактуальніших для прискорення соціально-економічного розвитку країни на новітньому етапі її історії (до повномасштабної війни). Вони стосуються використання потужного інструменту інноваційно-технологічної та інформаційної модернізації суспільних і економічних відносин, що дає змогу значно скоротити відставання України від світових лідерів і закласти основу для інноваційно-технологічного прориву, базованого на високотехнологічних стартапах. Крім того, це сприяє прискоренню євроінтеграції через сферу досліджень, інновацій, розвитку людського капіталу, соціальної інклюзії, ефективного публічного менеджменту, а також створенню передумов для неоіндустріалізації, розвитку Industry 6.0,

трансферу технологій із перспективою їх експорту. Це також стосується відновлення (на нових технологічних засадах) галузей важкого, загального, середнього й точного машинобудування та модернізації інфраструктури для досліджень, інновацій і впровадження рішень у сфері штучного інтелекту.

Однак повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року (через 2,5 місяці після ухвалення стратегії цифрового розвитку) суттєво ускладнило реалізацію цих планів. Багато визначених завдань, хоч і залишаються актуальними, поступилися пріоритетністю питанням безпеки й оборони, втратили достатнє фінансове та ресурсне забезпечення й відкладені на період повоєнної відбудови.

Серед позитивних прикладів стратегічного планування соціально-економічного розвитку України та її економічних комплексів варто виділити успіхи в державній регіональній політиці. Зокрема, у 2020 році було ухвалено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки [18]. Цей документ: по-перше, визначив ключові проблеми соціального й економічного розвитку з урахуванням регіональної специфіки; по-друге, окреслив стратегічну візію, вектори та пріоритети відновлення й зростання; по-третє, вказав на механізми, інструменти, етапи та фінансове забезпечення реалізації. Окремою ціллю стало забезпечення конкурентоспроможності регіонів через модернізацію інфраструктури, підвищення стійкості до безпекових викликів і формування сильної, спроможної регіональної економіки.

Непряма місія цього документа, як і регіональної політики в Україні загалом до повномасштабної війни, полягала зокрема в організації та продовженні регіональної політики від центрального рівня до регіонального, а згодом – до місцевого. Це проявилось в уніфікації методичних рекомендацій, що сприяло активній розробці та ухваленню стратегій і програм на рівні регіонів і громад. Хоча масштабна робота в цьому напрямі активізувалася вже під час повномасштабного вторгнення (наприкінці 2022, 2023–2024 роки), значною мірою завдяки фінансово-ресурсній підтримці міжнародних організацій, її основи були закладені раніше.

Таким чином, регіони України та більшість громад мають і втілюють власні стратегії та програми соціально-економічного розвитку, де економічний прогрес є ключовим рушієм. Наявність такої системи стратегічного планування є позитивною практикою. Проте якість цих документів, особливо з точки зору виявлення та використання чинників для справжнього економічного прориву, залишає бажати кращого. Здебільшого це типові документи, де економічний розвиток базується на «класичних» цілях, таких як збільшення кількості підприємств, виробничих потужностей, обсягів виробництва та реалізації продукції чи послуг. Інновації й технології також присутні в усіх стратегіях і програмах, однак у більшості випадків джерела, ресурси та чинники їхнього розвитку залишаються невизначеними. На засадах узагальнення результатів державної політики управління процесами економічного поступу України на етапі до повномасштабної війни є підстави для виокремлення наступних позитивних аспектів та водночас недоліків (рис. 1).

Аналіз державної економічної політики виявляє амбівалентність: поряд з локальними позитивними практиками, системні вади перешкоджають економічному прориву. Відсутність стратегічного та тактичного планування, а також практичної апробації цілей державного регулювання, є ключовими недоліками. Повномасштабна війна виявила проблеми корупції та неефективного управління, проте не призвела до кардинальних змін у плануванні та реалізації державної політики.

В умовах повномасштабної війни пріоритетним є збереження національної економіки та її повоєнне відновлення. План відновлення України, що охоплює 15 національних програм, потребує критичної оцінки. Післявоєнний період вимагає не просто відбудови, а системних трансформацій на базі інноваційно-технологічної парадигми. Доцільно сконцентруватися на ключових напрямках: подолання соціальної вразливості, відновлення критичної інфраструктури, вирішення екологічних проблем та стимулювання економічного прориву. Напрями, такі як освіта, культура, спорт та інституційна спроможність, хоча й важливі, слід розглядати як другорядні в контексті нагальних потреб [19].

Завдання державного управління	Досягнення державної політики	Недоліки та прогалини публічного менеджменту
Визначення галузево-секторальних пріоритетів	↑ наявність національних, регіональних, галузевих та місцевих стратегій і програм розвитку; ↑ врахування у стратегіях і програмах потреби в розвитку галузей людського капіталу та інновацій	! Відсутність національної стратегії і програми економічного прориву, стратегічна не зорієнтованість на його чинники і умови; ! неузгодженість планів розвитку галузей і стратегічних технологій;
Створення сприятливого середовища	↑ утворення органів, відповідальних за подолання проблем корупції, тінізації економіки, офшоризації податків тощо; ↑ покращення бізнес-середовища, очищення банківської та розвиток фінансової системи, підвищення прозорості погоджувальної системи	! відсутність системних інституційних реформ; ! обмеженість практик становлення і розвитку міжгалузевих кластерів; ! нерозвиненість площадок співпраці підприємств з суб'єктами ІКТ, стартапами, венчурними фондами, ін.;
Формування системи ресурсного забезпечення	↑ започаткування програм пільгового кредитування бізнесу; ↑ підтримка галузей освіти та науки, наукових досліджень; ↑ розвиток ринку інтелектуальної власності, спрощення умов імпорту МТБ і технологій;	! несформованість системи формування ресурсного (інтелектуально-кадрового, матеріально-технічного, технологічного, фінансово-інвестиційного, ін.) забезпечення економічного прориву;
Стимулювання та мотивація	↑ наявність низки практик бюджетної фінансової та грантової підтримки; ↑ прояви надання стимулів і сфері енерго- та ресурсоефективності; ↑ використання спеціальних економічних зон, низки податкових стимулів інноваційної діяльності;	! недостатність інституційно-правових норм, що стимулюють проекти неоіндустріалізації, інноваційно-технологічного розвитку та застосування прогресивних технологій; ! брак стимулів до технологічної модернізації виробничих комплексів, розвитку стратегічних ВЕД;
Організація та управління процесами	↑ створення міністерств розвитку стратегічних галузей промисловості та цифрової трансформації; ↑ застосування практик багаторівневої координації та міжгалузевої співпраці; ↑ створення ЕКА, ін.	! відсутність єдиної організаційно-управлінської системи менеджменту процесів економічного прориву; ! брак організаційної координації провідних аспектів управління процесами, пов'язаними з форсованим економічним зростанням.

Рис. 1. Результати узагальнення державної політики забезпечення економічного зростання в Україні: передвоєнний контекст

Джерело: авторська розробка

Однак, критичний аналіз цього документа дає підстави для виокремлення низки зауважень.

По-перше, повоєнний період вимагає не просто відбудови, а системних трансформацій на базі інноваційно-технологічної парадигми. Доцільно сконцентруватися на ключових напрямках: подолання соціальної вразливості, відновлення критичної інфраструктури, вирішення екологічних проблем та

стимулювання економічного прориву. Напрями, такі як освіта, культура, спорт та інституційна спроможність, хоча й важливі, слід розглядати як другорядні в контексті нагальних потреб.

По-друге, це відсутність конкретизації за рахунок чого можна досягти швидкого, сталого і ефективного економічного прориву.

По-третє, це дублювання низки пріоритетів (завдань), як от досягнення конкурентного доступу до капіталу, забезпечення фінансової стабільності та розвиток секторів економіки з доданою вартістю.

По-четверте, видається доцільним доповнити і розширити орієнтацію від національних проєктів до інституційних площадок, на базі яких вони могли б реалізуватися (фонди фінансово-кредитної підтримки; фонд венчурного фінансування, трастовий фонд, фонд структурних перетворень, вітчизняний банк реконструкції та розвитку і т. п.).

По-п'яте, значно більшої уваги потребують питання формування повноцінного і достатнього фінансово-ресурсного забезпечення програм і проєктів у сфері економічного зростання та розвитку, особливо з огляду на втрати людського, наукового, фінансового, підприємницького, інноваційного та виробничого капіталу. Таким чином, доводиться констатувати, що, на разі, питання стратегічного і тактичного планування економічного розвитку / зростання / прориву в Україні і з об'єктивних, і зі суб'єктивних причин ускладнені, у значній мірі невизначені, відтак мають властиві вади й прогалини, а їх подолання, з одного боку, потребує розуміння того, коли завершиться війна і якими будуть її остаточні наслідки; з іншого боку, має орієнтуватися на більш конкретні цільові орієнтири в плані розуміння драйверів прориву і прогресу, безпекові чинники та передумови відновлення і зростання, бачення оптимальної структури національної економіки майбутнього (рис. 2).

При розробці нових стратегій економічного зростання в Україні необхідно забезпечити посилення макроекономічної, виробничої, інвестиційної, інноваційної, фінансової та соціальної безпеки. Ключовими викликами є втрата стратегічних підприємств, руйнування інфраструктури, спад інвестицій,

скорочення інноваційної активності, зростання витрат на оборону та масштабна міграція.

Рис. 2. Результати аналізування прогалин державної політики забезпечення економічного прориву в Україні: умови та візія подолання

Джерело: авторська розробка

Іншим ключовим викликом державної політики є трансформація середовища господарювання та формування ресурсного потенціалу для повоєнної відбудови та подальшого економічного прориву. Це включає людські

ресурси (інтелектуальні та трудові), капітал (фінанси підприємств, інвестиції, бюджетні доходи), прогресивні технології (ІКТ) та сучасну матеріально-технічну базу.

Поряд з цим, ключовими драйверами прогресу є передові системні технології та методи виробництва. Їх активне та ефективне використання необхідне для стимулювання зростання та масштабування критичних змін у стратегічних секторах національної економіки.

Отже, суспільство має усвідомлювати модель інтенсифікації економічного зростання та бачення майбутньої структури національної економіки. Це передбачає результати структурних реформ, інституційні зміни та формування економічної системи, що відповідає кращим світовим практикам, зокрема трендам нової індустріалізації на основі високотехнологічних інновацій. Планування та реалізація стратегії економічного прориву потребують узгодження з наявним та необхідним ресурсним потенціалом країни.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження засвідчило, що забезпечення економічного прориву України в повоєнний період потребує комплексного підходу, що враховує політико-економічні детермінанти та стратегічні пріоритети розвитку. Війна спричинила значні втрати в економіці, включаючи руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, зниження інвестиційної активності, масовий відтік населення та ослаблення інноваційного потенціалу. Водночас, криза оголила системні проблеми державного управління, такі як неефективність стратегічного планування, слабкість інституційної спроможності та недостатнє стимулювання технологічних змін.

Аналіз довоєнних і воєнних тенденцій в економіці України засвідчив необхідність переходу до високотехнологічного виробництва, посилення ролі науки та інновацій, а також зміцнення інституційної стійкості. Важливим аспектом є залучення інвестиційних ресурсів, як внутрішніх, так і зовнішніх, через механізми державно-приватного партнерства, стимулювання венчурного фінансування та підтримку підприємництва.

Реалізація ефективної економічної політики вимагає створення сприятливого бізнес-клімату, впровадження прозорих механізмів управління та боротьби з корупцією. Особливої уваги потребує розвиток людського капіталу: повернення трудових мігрантів, адаптація освітньої системи до потреб сучасного ринку праці та стимулювання висококваліфікованих спеціалістів до праці в Україні.

Перспективи економічного прориву значною мірою залежатимуть від здатності держави ефективно реалізувати політико-економічні реформи, інтегрувати українську економіку у глобальні ринки та посилити міжнародну кооперацію. Важливим завданням є розробка комплексних стратегій економічного розвитку, які поєднують короткострокові заходи відбудови з довгостроковими структурними перетвореннями.

Таким чином, забезпечення економічного прориву України можливе лише за умов системного підходу до реформування економіки, що включає технологічну модернізацію, підвищення інвестиційної привабливості, розвиток людського капіталу та формування інноваційного середовища. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних моделей державно-приватного партнерства, оцінку впливу реформ на макроекономічну стабільність та аналіз міжнародного досвіду у подоланні наслідків кризових явищ.

Література

1. Ткаченко С. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми, ризики та шляхи. *Економічні горизонти*, 2024. № 2-3 (28), С. 4-13.
[https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(28\).2024.300402](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(28).2024.300402)
2. Власюк О., Коліщенко Р. Теоретичні засади та базисні передумови економічного прориву України в умовах війни. *Економіка та суспільство*, № 60, 2024. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-126>
3. Іляш О. І. Стратегічні пріоритети державної політики стимулювання промислово-технологічного розвитку національної економіки України на засадах маркетингу в цілях забезпечення економічної безпеки / О. І. Іляш, Л. Г. Смоляр,

М. М. Дученко, І. М. Джадан // *Проблеми економіки*. - 2022. - № 1. - С. 41-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2022_1_6

4. Орел, Ю. Л., Прочан, А. О., & Нестеренко, О. П. (2024). Перспективи післявоєнного відновлення економіки України: реалії сьогодення. *Академічні візії*, (31). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1060>

5. Шевчук О. А., Климович О. Р. Інноваційний розвиток України в умовах трансформаційних змін. *Економічний вісник Донбасу*. 2024. № 3. С. 130-139. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001529365>

6. Смоляр Л. І., Іляш О. І., Коліщенко Р. О., Литвак Т. М. Бенчмаркери забезпечення «економічного прориву» України у технологічному та інноваційному напрямках. *Інноваційна економіка*. 2020 № 5-6 [84]. С. 19-29. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.3>

7. Піддубна Л. І. Використання технології економічного прориву для післявоєнного відновлення України / Л. І. Піддубна, К. А. Кулеша // *Інфраструктура ринку*. 2023. № 71. С. 82-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure71-15>

8. Про розроблення проекту Державної програми соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я. Постанова Кабінету Міністрів України № 324 від 05.05.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-95-%D0%BF#Text>

9. Про розроблення проекту Державної програми соціально-економічного розвитку Поділля. Постанова Кабінету Міністрів України № 279 від 12.04.1995 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/177896__524541

10. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 03.03.2000 р. № 1602-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

11. Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік. Закон України № 2278-VI від 20.05.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2278-17#Text>

12. Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки. Проект Закону 218 України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF72F00V>

13. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Указ Президента України № 128/2013 від 12.03.2013 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5042011-13078>

14. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України № 5/2015 від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

15. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 03.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

16. Проект Закону України «Про цифровий порядок денний України». URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf>

17. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1467-р від 17.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>

18. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1351-р від 13.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text>

19. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

20. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>.

References

1. Tkachenko, S. (2024), "Post-war recovery of Ukraine's economy: problems, risks and ways", *Ekonomichni horyzonty*, vol. 2-3 (28), pp. 4-13. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(28\).2024.300402](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(28).2024.300402)
2. Vlasiuk, O. and Kolinishenko, R. (2024), "Theoretical principles and basic preconditions for the economic breakthrough of Ukraine in the conditions of war", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. (60). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-126>
3. Iliash, O.I. Smoliar, L.H. Duchenko, M.M. and Dzhadan, I.M. (2022), "Strategic priorities of the state policy of stimulating industrial and technological development of the national economy of Ukraine on the principles of marketing in order to ensure economic security", *Problemy ekonomiky*, vol. (1), pp. 41-50, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2022_1_6 (Accessed 10 May 2025).
4. Orel, Yu.L. Prochan, A.O. and Nesterenko, O.P. (2024), "Prospects for the post-war recovery of Ukraine's economy: current realities", *Akademichni vizii*, vol. (31), available at: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1060> (Accessed 10 May 2025).
5. Shevchuk, O.A. and Klymovych, O.R. (2024), "Innovative development of Ukraine in the conditions of transformational changes", *Ekonomichniy visnyk Donbasu*, vol. (3), pp. 130-139, available at: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001529365> (Accessed 10 May 2025).
6. Smoliar, L.I. Iliash, O.I. Kolinishenko, R.O. and Lytvak, T.M. (2020), "Benchmarks for ensuring Ukraine's "economic breakthrough" in technological and innovation directions", *Innovatsiina ekonomika*, vol. 5-6 (84), pp. 19-29. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.3>
7. Piddubna, L.I. and Kulesha, K.A. (2023), "Using the technology of economic breakthrough for the post-war recovery of Ukraine", *Infrastruktura rynku*, vol. (71), pp. 82-87. <https://doi.org/10.32782/infrastruct71-15>
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (1995), Resolution "On the development of the draft State program of socio-economic development of the Ukrainian Black Sea

region”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-95-%D0%BF#Text> (Accessed 10 May 2025).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (1995), “On the development of the draft State program of socio-economic development of Podillya”, available at: https://zakononline.com.ua/documents/show/177896___524541 (Accessed 10 May 2025).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine “On state forecasting and development of economic and social development programs of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 10 May 2025).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “On the State program of economic and social development of Ukraine for 2010”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2278-17#Text> (Accessed 10 May 2025).

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), Draft Law “On the State program of economic and social development of Ukraine for 2012 and the main directions of development for 2013 and 2014”, available at: <https://ips.ligazakon.net/document/JF72F00V> (Accessed 10 May 2025).

13. President of Ukraine (2013), Decree “Wealthy society, competitive economy, effective state”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/5042011-13078> (Accessed 10 May 2025).

14. President of Ukraine (2015), Decree “Sustainable Development Strategy “Ukraine-2020”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (Accessed 10 May 2025).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “National economic strategy for the period up to 2030”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (Accessed 10 May 2025).

16. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), Draft Law of Ukraine “On the digital agenda of Ukraine”, available at: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf> (Accessed 10 May 2025).

17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Order “On approval of the Strategy for implementation of digital development, digital transformations and digitalization of the public finance management system for the period until 2025 and approval of the action plan for its implementation”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text> (Accessed 10 May 2025).

18. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Order “On approval of the Strategy for digital development of innovative activity of Ukraine for the period until 2030 and approval of the operational action plan for its implementation in 2025-2027”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (Accessed 10 May 2025).

19. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), “On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (Accessed 10 May 2025).

20. Ukraine Recovery Plan (2025), available at: <https://recovery.gov.ua/> (Accessed 10 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 24.05.2025 р.